

2006. godine hrvatski je naziv bez uvjerljivog obrazloženja izbačen iz uporabe u službenim dokumentima.

Ako bi se pak upotrijebila tuđica, tada bi to bila tuđica *kurikul*, a nikako ne *kurikulum*. Ali za tuđicu nema potrebe jer već postoje odgovarajuće hrvatske riječi, i *nastavni uputnik* i *naukovna osnova*.

Prva inačica Hrvatskog nastavnog uputnika za osnovnu školu je već izrađena u okviru HNOS-a (na izradi je radilo oko 500 istaknutih stručnjaka iz školske prakse, sveučilišta, HAZU, znanstvenih instituta i drugih ustanova) i postavljena na mrežnu stranicu Ministarstva (nedavno je bez obrazloženja uklonjena i sve što je već učinjeno počinje se raditi ispočetka). Razumno bi bilo da se sada pogleda što je konkretno učinjeno i što bi trebalo dalje poboljšavati i razrađivati. Važno je reći da je Hrvatski nacionalni uputnik u sklopu HNOS-a iz 2006. godine uključio sve ključne sastavnice europskih nacionalnih kurikula, poglavito nove nastavne metode, istraživačku nastavu, interdisciplinarnost, kompetencije učenika, integralno planiranje, vrjednovanje rezultata. Šteta da je taj rad prekinut 2007.

Temeljno je načelo u izradi Nacionalnog uputnika da kompetencije hrvatskog učenika ne smiju biti ispod razine kompetencija učenika drugih srednjoeuropskih zemalja i da bude odgovarajuće zastupljen vlastiti nacionalni identitet i vrijednosti, na razini kruga srednjoeuropskih zemalja kojemu Hrvatska civilizacijski i povijesno pripada.

Vladimir Paar

O RIJEČIMA HRVATSKOGA KNJIŽEVNOGA JEZIKA

Sanja Vulić, Marko Alerić

Prezenske oblike glagola *velim*, *veliš* i imperfekt *veljah*, *veljaše* Pavešić je smatrao sastavnim dijelom hrvatskoga književnoga jezika. Vrančić je u 16. stoljeću taj glagol zabilježio u infinitivu *veliti* (Vrančić, str. 28.) i prezentu *velim* (Vrančić, str. 49.). Mažuranić primjećuje izostanak infinitiva toga glagola. U Šonjin rječnik taj glagol nije uvršten, a Anić navodi uporabu u prezentu i imperfektu. Skok piše da se taj glagol praslavenskoga podrijetla rabi samo u kajkavštini i čakavštini, i to samo u prezentu i imperfektu (Skok, 1973.: 573.). U čakavskim je organskim idiomima zabilježen npr. prezentski oblik *velīn* u Novom Vinodolskom (Sokolić-Kozarić), *velīn* u Kompolju u Gackoj (Kranjčević), *vělīm*, *vělīš*, *vělī* u Pajngрту u austrijskom Gradišću (Koschat, 1978.: 287.), u 3. os. jd. *veli* u Lumbardi na

Korčuli (Cebalo). Jurišić upozorava da se u govoru otoka Vrgade rabi samo oblik za 3. os. jd. *velii*. U štokavsko-čakavskoj Čembi u austrijskom Gradišću zabilježen je također oblik za 3. osobu *velī* (Neweklowsky, 1978.: 336.). U kajkavskom Umoku i Vedešinu u sjeverozapadnoj Mađarskoj zabilježen je oblik za 1. os. *ve(l)jîm* (Houtzagers, 1999.). Važno je naglasiti da je taj glagol od starine imanentan i hrvatskoj štokavštini, pa se sukladno tomu susreće u starih dubrovačkih pisaca, npr. u Držićevu prologu Dugoga Nosa u Dundu Maraju: *gdje vele da se psi kobasami vežu*. Budući da je autorica ovoga rada za svoga terenskoga istraživanja arhaičnoga štokavskoga govora Rekaša u Rumunjskoj u travnju 2008. zabilježila 3. os. jd. *kakò se velī* i 3. os. mn. *velīdu*, jasno je da razmatrani glagol pripada temeljnomu rječničkomu blagu svih triju hrvatskih narječja, te da se u prošlosti znatno više rabio nego danas. Važno je napomenuti da se u novoštokavskim ikavskim idiomima bunjevačkih Hrvata u Bačkoj također rabi prezentski oblik *velīm* (Peić i Bačlija). U Čestotnom su rječniku 221 potvrde uporabe toga glagola, a u Nacionalnom korpusu 315.

Maretić piše da je *vrhunac* kajkavizam, nasuprot štokavskomu *vrh*. Upozorava da je *vrhunac* uvršten u Belostenčev, Jambrešičev i Voltičev rječnik. Anić je u svoj rječnik uvrstio riječ *vrhunac* u značenju ‘vis’ te u prenesenom značenju ‘kulminacija’. Valja upozoriti da se u potomaka hrvatskih iseljenika iz 16. stoljeća *vrhunac*, u značenju ‘vrh’, susreće u brojnim čakavskim govorima, primjerice, *vrhûnac* u Pinkovcu, Trajštofu i Pandrofu, *vrhûnāc* u Novom Selu u Slovačkoj, također u štokavskim govorima *vrhunac* u Hrvatskom Cikljinu (Tornow), pa valja pretpostaviti da to nije bio samo kajkavizam.

Imenica *rublje* u hrvatskom je književnom jeziku stilski neutralna. Jonke navodi da je kajkavskoga podrijetla (Jonke, 1965.: 191.). U hrvatskom jezičnom savjetniku ta riječ nije navedena. U mjesnim je govorima česta u potomaka iseljenika iz 16. stoljeća, npr. *rublje* u štokavsko-čakavskoj Čembi (Neweklowsky, 1978.: 336.), u čakavskim Stinjakima (Neweklowsky, 1989.) i Pinkovcu, te *rublje* u štokavskim Širokanima, Hrvatskom Cikljinu i Podgorju (Tornow) u austrijskom Gradišću. U Čestotnom je rječniku 36 potvrda, a u Nacionalnom korpusu 417.

Pavešić glagol *ravnati* u značenju ‘upravljati’ smatra zastarjelicom, a Maretiću je to najvjerojatnije kajkavizam koji se „može podnijeti”. Sudeći prema potvrdama iz Akademijina rječnika, glagol *ravnati* rabili su u tom značenju ne samo kajkavski nego i brojni štokavski pisci u 18. st. (npr. Kanižlić i Relković), pa nije isključeno da se rabio i u štokavskim govorima. Pojedina rijetka potvrda u današnjim čakavskim mjesnim govorima, npr. *ravnāt* ‘upravljati’ u grobničkom govoru (Lukežić i Zubčić), upućuje na pretpostavku da je to primljenica iz književnoga jezika.¹ U kajkavskim se organskim idiomima susreće npr. *ravn’ati* ‘poravnavati’ i ‘upravljati’ u Podrav-

¹ U čakavskim se idiomima glagol *ravnati* obično rabi u značenju ‘poravnavati, činiti ravnim’.

skim Sesvetama (Maresić, 1996.: 204.), *ravnati* u kazivača kajkavaca. U Čestotnom rječniku glagol *ravnati* u značenju ‘upravljati’ ima tri potvrde, a u Nacionalnom korpusu 144.

Grecizam *poplun* vrlo je stara posuđenica u hrvatskom jeziku, i to ne samo u kajkavštini. Tako se npr. u 15. st. rabila u čakavskom Vrbniku inačica *poplon* (Skok, 1973.: 9.), a danas se uporabe te riječi ne sjeća ni najstariji naraštaj Vrbničana. Ta se riječ načelno može smatrati kajkavizmom jer se najbolje sačuvala u kajkavskim idiomima, npr. *p’oplun* u Podravskim Sesvetama (Maresić, 1996.: 198.) i Đurđevcu (Maresić, 1999.: 228.), *popl’un* u Vrbovcu jugoistočno od Križevaca (Maresić i Menac-Mihalić, 2008.: 150.). Ta je riječ prihvaćena i u hrvatskom književnom jeziku usporedno s turcizmom *jorgan*. U Čestotnom rječniku *poplun* nije zabilježen, a u Nacionalnom je korpusu jedna potvrda.

Glagol *delati* (naravno, u fonološkim inačicama) zajednička je značajka kajkavštine i sjeverozapadnih čakavskih govora među kojima ima i vrlo arhaičnih. U hrvatskom je književnom jeziku prihvaćena istoznačnica *raditi* koja je ponajprije u štokavštini. Kad je pak riječ o izvedenoj imenici koja označuje vršitelja radnje u čakavaca prevladavaju tvorbene inačice *delavac* u sjeverozapadnoj čakavštini i *delač* među čakavcima u dijaspori, opet u različitim fonološkim inačicama, npr. *dělavac* u Novom Vinodolskom (Sokolić-Kozarić, 2003.), *dělavac* u Belom na Cresu (Velčić, 2003.), *dělavec* u Omišlju (Mahulja, 2006.) i Vrbniku na Krku, *dělavoc* u Dobrinju na Krku (Turčić, 2002.), *dělāč* u Štikapronu (Koschat, 1978.: 197.) i Novom Selu (Vulić i Maresić, 1998.: 500.) u Gradišću u Austriji, *diĚlāč* u štokavsko-čakavskoj Čembi (Neweklowsky, 1978.: 320.). U kajkavskom Umoku i Vedešinu u sjeverozapadnoj Mađarskoj također se govori *dělāč* (Houtzagers, 1999.), a u kajkavskim Fužinama i fužinarskom kraju *dělavec* (Bujan-Kovačević). Te dvije tvorbene inačice nisu prihvaćene u hrvatskom književnom jeziku, nego samo tvorbena inačica *djelatnik* koja je u različitim fonološkim inačicama, prema navodima kazivača, prihvaćena u kajkavštini. U književnom se jeziku učestalo rabi tek posljednjih dvadesetak godina, dok je potpuno proširena riječ *radnik*. Fonološka inačica *dīlatnik* u čakavskom govoru Poveljane na Pagu (Tičić, 2004.) može se smatrati primljenicom iz hrvatskoga književnoga jezika u tom mjesnom govoru. U Čestotnom rječniku nije zabilježena uporaba riječi *djelatnik*, dok su u Nacionalnom korpusu čak 1562 potvrde.

Glagol *črčkati*, odnosno prefigirani *načrčkati* i sl. danas se, prema navodima kazivača, rabi u kajkavštini (u kazivača najčešće *čerčkati*, *načerčkati* s dijalekatnim fonološkim osobitostima), premda su fonološke inačice *črkati* i *črčkati* zabilježene i u govorima slavonskoga dijalekta (Jakšić). U književnom se jeziku rabe i leksičke inačice *drljati*, odnosno *nadrjljati*, zatim *nažvrljati* i opisno *nečitko napisati*, *neuredno napisati*. U Čestotnom ga rječniku nema, a u Nacionalnom korpusu samo je jedna potvrda neprefigiranoga glagola.

Glagole *poboljš(av)ati* i *pogorš(av)ati* Maretić označuje kajkavizmima koji su prihvatljivi u književnom jeziku, ali je bolje rabiti *popraviti*, odn. *popravljati* i *(po)kvariti*. Isto smatra i Pavešić, ali ističe da su se glagoli *poboljšati*, *poboljšavati*, *pogoršati*, *pogoršavati* potpuno udomaćili u književnom jeziku.² Sukladno tomu, u Anićev su rječnik ti glagoli uvršteni kao stilski neobilježeni. Skok također smatra da nisu štokavska značajka (Skok, 1971.: 592.). Tomu su uglavnom sukladne i potvrde iz organskih idioma, pa su rijetki primjeri uporabe u današnjim štokavskim govorima, npr. *pobòljšat (se)*, *pogòršat (se)*, *pogoršávat (se)* u novoštokavskim govorima bunjevačkih Hrvata u Bačkoj (Peić i Bačlija) i današnjim čakavskim govorima, npr. *pogòršat se* u govoru Kolana na Pagu (Oštarić), *pobòjšät (se)* u Grobniku (Lukežić i Zubčić) i *pobòljšat se*, *pogòršat se* u Kompolju u Gackoj (Kranjčević) najvjerojatnije primljenice iz hrvatskoga književnoga jezika. U kajkavskom su česte inačice kao npr. *pobòlš'ati* u Goli (Večenaj i Lončarić) te prema potvrdama kazivača *pebuljšati* i *pobuoljšati*, odnosno *pogoršati* i *poguošati*. Ne možemo međutim isključiti mogućnost da su prije velikih migracija u 16. st. ti glagoli ipak pripadali zajedničkomu rječničkomu blagu arhaične hrvatske štokavštine, kajkavštine i čakavštine jer se u austrijskom Gradišću u štokavskom Hrvatskom Ciklinju govori *poboljšati se* (Tornow), odnosno *pobòljšat se* u čakavskim Stinjakima (Neweklowsky, 1989.). U Čestotnom je rječniku sedam potvrda glagola *poboljšat se* i četiri potvrde glagola *pogoršat se*, a u Nacionalnom korpusu čak 1234 potvrde prvoga i 218 potvrda drugoga od tih dvaju glagola.

Pavešić upozorava da je imenica *bogac* kajkavizam te u suvremenom hrvatskom književnom jeziku preporučuje *prosjak* i *siromah*. U kajkavskim je govorima leksem *bogec* i danas vrlo zastupljen, npr. *bogec* u Goli (Večenaj i Lončarić), *b'ò:gęc* u Podravskim Sesvetama (Maresić, 1996.: 157.), *b'ò:gęc* u Đurđevcu (Maresić, 1999.: 195.), *bôgęc* u Kloštru Podravskom (Maresić i Menac-Mihalić, 2008.: 62.), *bôgęc* u Bakovčićama (Maresić i Menac-Mihalić, 2008.: 62.), *bôgęc* u Velikim Raščanima i Vrbovcu (Maresić i Menac-Mihalić, 2008.: 62.). Međutim, ta se riječ susreće i u arhaičnoj štokavštini, npr. u pojedinim govorima slavonskoga dijalekta *bogac* 'siromah' (Jakšić), a ista se riječ rabi i u arhaičnom gradišćansko-hrvatskom štokavskom dijalektu u Gradišću, npr. u govoru Podgorja (Tornow). Zbog toga možemo pretpostaviti da ta riječ u prošlosti nije bila isključivo svojstvena kajkavcima. U Čestotnom je rječniku šest uporabnih potvrda, a u Nacionalnom korpusu samo četiri.

Odglagolsku imenicu *ličilac* Maretić je također uvrstio među kajkavizme u književnom jeziku. Prema navodima kazivača, u kajkavskim idiomima rabe se

² To međutim nisu istoznačnice jer se *pogoršati* može samo nešto što je bilo loše, a *pokvariti* se može i nešto što je bilo dobro. I inače postoje znatne uporabne nesukladnosti pa npr. možemo reći da se bolesniku zdravstveno stanje *pogoršalo*, a ne da se *pokvarilo*. Isto tako, *pokvareni* aparat, *igračku* i sl. možemo *popraviti*, a ne *poboljšati* itd.

inačice *ličilac*, *ličilec* i dr. Glagol *ličiti* i imenicu *ličilac* prihvatili su i hrvatski vukovci jer, kako kaže Maretić, „štokavci nemaju zgodnih riječi za *ličilac*, *ličiti*”. O toj riječi u hrvatskom književnom jeziku piše Jonke te također navodi da je kajkavskoga podrijetla (Jonke, 1965.: 191.). U Čestotnom je rječniku zabilježena samo jedna potvrda, a u Nacionalnom korpusu 21.

Glagol *spočitavati* rabili su pojedini kazivači kajkavci.³ Ta je riječ označena kao kajkavizam i u Maretićevo i Pavešićevu savjetniku. Potonji ističe da je ta riječ česta „u hrvatskih pisaca”. U književnom se jeziku rabi usporedno s glagolima *prekoravati*, *prigovarati*, *zamjerati*. U Čestotnom je rječniku glagol *spočitavati* zastupljen s jednom potvrdom, a u Nacionalnom korpusu s 28.

Imenica *češer* također je kajkavizam u hrvatskom književnom jeziku, što je pretpostavio i Maretić. Pavešić prihvaća tu riječ u književnom jeziku. Rabi se usporedno s riječima *šišarica*, *šiška* i *šišarka*. U Čestotnom rječniku i Nacionalnom korpusu zabilježena su po dva primjera uporabe riječi *češer*.

Maretić umjesto riječi *pošast*, za koju kaže da je kajkavizam, preporučuje *kuga*. Pavešić također kaže da je to kajkavizam te preporučuje riječi *zaraza*, *epidemija* i *pomor*. U Anića je *pošast* stilski neutralna riječ. U kajkavskim se govorima susreće, npr. *p'ošast* u Goli (Večenaj i Lončarić). U nekajkavskim organskim idiomima ta riječ nije česta, pa je u tim govorima to najvjerojatnije primljenica iz hrvatskoga književnoga jezika, npr. *pōšāst* u crikveničkom (Ivančić-Dusper) i grobničkom (Lukežić i Zubčić) čakavskom govoru te u novoštokavskim ikavskim govorima bunjevačkih Hrvata u Bačkoj (Peić i Bačlija), *pošast* u štokavskim govorima slavonskoga dijalekta (Jakšić).⁴ U Čestotnom su rječniku tri potvrde te imenice, a u Nacionalnom ih je korpusu 111.

Za glagol *zračiti* Maretić pretpostavlja da je kajkavizam, navodi potvrdu iz Belostenčeva rječnika, te preporučuje *promahivati*. Pavešić piše da je taj glagol iz kajkavskih govora preuzet u književni jezik. Smatra da je u značenju ‘činiti da kamo dođe zrak’ bolje rabiti glagol *provjetravati*, dok uporabu glagola *zračiti* preporučuje u značenju ‘izlagati zrakama’. Skok pak navodi da se u hrvatskim gradovima glagol *zračiti* rabi u značenju ‘provjetravati’ (Skok, 1973.: 661.). Sukladno tomu, u Anićevu je rječniku i u tom značenju naveden kao stilski neutralan. Nekoliko je potvrda i u čakavskim mjesnim govorima, npr. *zračit* na otoku Uniju (Nikolić), *zrač'it (se)* u grobničkom govoru (Lukežić i Zubčić), *zračit (se)* u Kompolju u Gackoj (Kranjčević). U Čestotnom je rječniku zabilježeno 17 potvrda, a u Nacionalnom korpusu 27.

³ Valja, međutim, imati na umu da su dubrovački pisci rabili glagol *čitnuti* od kojega je izveden *spočitnuti* (*čitnuti* > *počitnuti* > *spočitnuti*) (Skok, 1971.: 330.).

⁴ U određivanju narječnoga podrijetla te riječi potrebna je ipak stanovita opreznost jer Mažuranić piše: „Kano da je rječ zapadno-hrvatska, čakavska, jer ni u slovenskih strana ne ima lika pošest.”

Riječ *žohar* Maretić označuje kao kajkavizam i preporučuje riječ *švaba*. Pavešić se slaže da je *žohar* kajkavizam, ali ne preporučuje zamjenu nekom drugom riječju, samo navodi da „u istočnim se krajevima kaže *buba švaba*”. Kajkavski su kazivači rabili inačice *žohar* i *žuohar*. U varaždinskom govoru je *žohar* (Lipljin). U čakavskim se organskim idiomima ta riječ rijetko susreće, pa se može pretpostaviti da je preuzeta iz hrvatskoga književnoga jezika, npr. *žohar* u Senju (Moguš) te u Kompolju u Gackoj (Kranjčević). U Čestotnom su rječniku tri potvrde, a u Nacionalnom korpusu ih je pet. Općenito uzevši riječ *žohar* je sastavnim dijelom rječničkoga blaga hrvatskoga književnoga jezika, a *švaba* i *bubašvaba* valja smatrati srbizmima.

V. Mažuranić glagol *priuštititi* opisao je kao germanizam koji je čest „u sjeverno-zapadnih stranah”. Sukladno tomu, Maretić je taj glagol označio kajkavizmom u književnom jeziku, umjesto kojega preporučuje *radovati se*, *veseliti se*. I Pavešić taj glagol prepoznaje kao kajkavizam njemačkoga podrijetla, ali, za razliku od Maretića, smatra da za tu riječ „nema odgovarajuće zamjene u knjiž. jeziku”. U današnjem je hrvatskom književnom jeziku to stilski neutralni glagol s više nijansi značenja, pa ga tako bilježi i Anić u svom rječniku. U hrvatskim je organskim idiomima taj glagol rijetko potvrđen izvan kajkavštine, pa se može pretpostaviti njegova uporaba pod utjecajem književnoga jezika, npr. u čakavskom Kompolju u Gackoj *priušćiti* (Kranjčević), U Čestotnom je rječniku samo sedam potvrda toga glagola, a u Nacionalnom korpusu čak 676.

Za glagol *oponašati* Pavešić piše:

„kajkavska je riječ, koja je ušla u književni jezik jer u štokavskom nema za nju zamjene. Tako i izvedenice: oponašanje, oponašatelj i sl. Vrlo je mnogo potvrđena u hrvatskih pisaca od druge polovine 19. stoljeća do danas.”

U Rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnoga jezika više je potvrda uporabe te riječi. U čakavskim se mjesnim govorima u pravilu ne rabi, a rijetke iznimke vjerojatno su primljenice iz suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika, npr. u grobničkom govoru *oponāšāt* (Lukežić i Zubčić). U Čestotnom je rječniku taj glagol zastupljen s 15 potvrda, a u Nacionalnom ih je korpusu 80.

Imenicu *kukac* Maretić označuje kao „kajk. riječ, koja se već odomaćila i u književnom jeziku”. Sukladnoga je mišljenja i Pavešić:

„kajkavska riječ, koja se udomaćila u suvremenom knjiž. jeziku zapadnih krajeva i usvojena je kao termin u zoologiji za ‘insekat’”.

Jonke također smatra da je kajkavskoga podrijetla (Jonke, 1965.: 191.). U skladu s tim susrećemo tu imenicu u kajkavskim mjesnim govorima, npr. *k'ukęc* u Podravskim Sesvetama (Maresić, 1996.: 179.), *k'u:kec* u Đurđevcu (Maresić, 1999.: 212.). U čakavskim se organskim idiomima javlja rjeđe, nije svojstvena određenoj skupini čakavskih govora, pa su postojeće potvrde vjerojatno primljenice iz književnoga

jezika, npr. *kukáč* u Senju (Moguš), *kukac* u Pićnu u Istri (Ružić Sudčev). U Čestotnom je rječniku 16 potvrda, a u Nacionalnom korpusu 26.

Zbog malo postojećih potvrda uporabe riječi *imetak*, Maretić preporučuje *imutak*. Pavešić obje riječi smatra jednako prihvatljivima. Anić se također prema tim dvjema riječima odnosi na potpuno isti način, a u Šonjin je rječnik uvršten samo *imetak*. Skok navodi da uporabne potvrde razvoja *imetak* > *imutak* potječu iz Like (Skok, 1971.: 716.). U čakavskim se idiomima *imutak* susreće samo iznimno, npr. u govoru Vodica kraj Šibenika (Vlahov) pa valja smatrati da je to primljenica iz književnoga jezika. U kajkavskih su kazivača zabilježene inačice *imutak* i *imutek*. U Čestotnom je rječniku pet potvrda riječi *imutak*, a u Nacionalnom korpusu 59.

Pavešić uz riječ *ribič* navodi značenje ‘onaj koji hvata, lovi ribu’. To značenje u suvremenom hrvatskom književnom jeziku nije dovoljno semantički precizirano jer bi se moglo odnositi i na ribara. Zato Anić u svom rječniku precizno navodi da je *ribar* ‘onaj koji živi od ribolova, koji ribu lovi po zanimanju’, a *ribič* ‘onaj koji lovi ribu štapom i udicom, koji se time bavi iz zabave’. U povijesti hrvatskoga jezika vjerojatno su se ta značenja znala i isprepletati, pa Mažuranić piše: „na sjeveru pored ribar teče još i naziv *ribič*”. Za razliku od čakavskih organskih idioma u kojima izostaje *ribič*, u kajkavskim se idiomima susreće *ribar*, npr. *ribâr* u Umoku i Vedešinu (Houtzagers, 1999.). U Čestotnom su rječniku dvije potvrde potonje riječi, a u Nacionalnom korpusu 53.

Maretić umjesto bohemizama *tlak* i *tlakomjer* preporučuje *pritisak* i *barometar*. Pavešić također smatra da je bolje rabiti *pritisak*⁵ nego *tlak*. U rječnicima suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika *tlak* je stilski neutralan naziv. Iz čakavskih je organskih idioma malo potvrda, i to teritorijalno nekompaktnih, pa ih valja smatrati primljenicama iz književnoga jezika, npr. *tlak* u Vodicama kraj Šibenika (Vlahov), *tlâk* na Grobniku (Lukežić i Zubčić), u Orbanicima kraj Žminja (Kalsbeek, 1998.: 570.) i u Kompolju u Gackoj (Kranjčević). U kajkavskim organskim idiomima *tlak* se također rijetko rabi. U Čestotnom rječniku zastupljen je sa 112 potvrda, a u Nacionalnom ih je korpusu 781.

Navedeni primjeri pokazuju kako u suvremenom hrvatskom književnom jeziku ima niz riječi koje pripadaju hrvatskomu rječničkomu blagu svih triju hrvatskih narječja od starine. Hrvatski jezikoslovci ističu kako hrvatski književni jezik valja temeljiti na svim trima hrvatskim narječjima. Teže je to moguće u gramatičkom sustavu, ali u leksiku prednost valja dati riječima koje su od razdoblja hrvatskih vukovaca bile potiskivane iz književnoga jezika, ali nikad nisu u potpunosti potisnute. Pritom je važno prisjetiti se da mnoge od tih riječi na razini organskih idioma ne pripadaju samo jednomu nego barem dvama, a mnoge i svim trima hrvatskim narječjima. Hrvatski su vukovci mnoge riječi koje su sastavnim dijelom leksičkoga

⁵ U Brodnjakov su rječnik uvršteni nazivi *krvni pritisak* i *vazdušni pritisak* kao srbizmi.

fonda svih triju hrvatskih narječja proglašavali kajkavizmima i na taj ih način potiskivali iz književnoga jezika. Raskrinkavanjem takvoga pristupa stvaraju se uvjeti za isticanje riječi koje u hrvatskom jeziku (govornom i pisanom) imaju višestoljetni kontinuitet i ne pripadaju samo jednomu narječju. Uostalom, već je Pavešić bio znatno oprezniji u odnosu na Maretića, pa mnoge riječi koje je Maretić označio kao kajkavizme Pavešić označuje kao dijalektalizme bez specifikacije narječnoga podrijetla, ili pak u potpunosti izostavlja dijalekatnu odrednicu. Upravo zahvaljujući samostalnosti suvremenoga hrvatskoga književnoga jezika bilo je moguće njegovati riječi iz svih triju hrvatskih narječja, od kojih se mnoge i danas rabe u svakodnevnoj književnojezičnoj komunikaciji.

Literatura i izvori

- Andrić, Nikola (1997.), Branič jezika hrvatskoga, faksimil II. dopunjenoga izdanja iz 1911., Zagreb
- Anić, Vladimir (1998.), Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb
- Babić, Stjepan (1990.), Hrvatska jezikoslovna čitanka, Zagreb
- Babić, Stjepan; Finka, Božidar; Mogaš, Milan (1971.), Hrvatski pravopis, Zagreb
- Balaž, Joško (1991.), Hrvatski dialekt u Devinskom Nuovom Selu, Novo Selo – Bratislava
- Baničević, Božo (2000.), Rječnik starinskih riječi u Smokvici na Korčuli, Župni ured Žrnovo, Žrnovo
- Barić, Eugenija (1999.), Hrvatski jezični savjetnik, Zagreb
- Bego-Urban, Melita (2003.), Da se ne zaboravi (riječi, pojmovi, uzrečice), Čibača
- Benešić, Julije (1949.), Hrvatsko-poljski rječnik, Zagreb
- Benešić, Julije (1985.), Rječnik hrvatskoga književnoga jezika od preporoda do Ivana Gorana Kovačića, Zagreb
- Breu, Walter; Piccoli, Giovanni (2000.), Dizionario croato molisano di Acquaviva Collecroce, Campobasso
- Brodnjak, Vladimir (1993.), Razlikovni rječnik srpskog i hrvatskog jezika, Zagreb
- Broz, Ivan (1892.), Hrvatski pravopis, Zagreb
- Broz, Ivan; Iveković, Franjo (1901.), Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb
- Brozović, Dalibor (1970.), Standardni jezik, Zagreb
- Bujan-Kovačević, Zlata (1999.), Fužinarski kaj. Prilog rječniku goranskih govora, Delnice – Fužine
- Cebalo, Roko (2005.), Razgovori na mrkenti. Stare lumbarajske riči, Zagreb
- Czenar, Gisela (1981.), Bäuerliche Geräte und Techniken in der kroatischen Mundart von Nebersdorf/Suševo im Burgenland, Slawistische Reihe, 4, Klagenfurt
- Držić, Marin (1979.), Djela, prir. Frano Čale, Zagreb
- Duda, Bonaventura; Fućak, Jerko, prijev. (1977.), Novi zavjet, Zagreb
- Dulčić, Jure; Dulčić, Pere (1985.), Rječnik bruškoga govora, Hrvatski dijalektološki zbornik, 7, sv. 2, Zagreb

- Finka, Božidar (ur.) (1984. – 2005.), Rječnik hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika, Zagreb
- Geić, Duško; Slade Šilović, Mirko (1994.), Rječnik trogirskog čakavskog govora, Trogir
- Gusić, Ivica (2004.), Rječnik govora Dalmatinske zagore i zapadne Hercegovine, Zagreb
- Hajszan, Robert (1991.), Die Kroaten der Herrschaft Güssing, Wien – Güttenbach/Pinkovac
- Hamm, Josip; Hraste, Mate; Guberina, Petar (1956.), Govor otoka Suska, Hrvatski dijalektološki zbornik, 1, Zagreb
- Houtzagers, Hubrecht Peter (1985.), The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres, Studies in Slavic and General Linguistic, 5, Amsterdam
- Houtzagers, Hubrecht Peter (1999.), The Kajkavian Dialect of Hidegség and Fertőhomok, Studies in Slavic and General Linguistic, 27, Amsterdam
- Hranjec, Stjepan (2003.), Đaci i narječje, Dijete i jezik danas, Osijek
- Hrvatski Nacionalni korpus (<http://www.hnk.ffzg.hr/>)
- Ivančić-Dusper, Đurđica (2003.), Crkvèniškī besedār, Rijeka – Crikvenica
- Jagić, Vatroslav (1902.), Rječnik hrvatskoga jezika, Archiv für slavische Philologie, god. 24, Berlin
- Jakšić, Martin (2003.), Divanimo po slavonski, Zagreb
- Japunčić, Mile (1996.), Taslak, Rječnik Sv. Roka, Zagreb
- Jembrih, Alojz; Lončarić, Mijo (1982. – 1983.), Govor Gregurovca Veterničkoga, Rasprave Zavoda za jezik, 8 – 9, Zagreb, 5. – 61.
- Jonke, Ljudevit (1965.), Književni jezik u teoriji i praksi, Znanje, Zagreb
- Jurišić, Blaž (1973.), Rječnik govora otoka Vrgade, II. dio, Zagreb
- Kalsbeek, Janneke (1998.), The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria, Studies in Slavic and General Linguistics, Rodopi, Amsterdam – Atlanta, GA
- Koschat, Helene (1978.), Die čakavische Mundart von Baumgarten im Burgenland, Schriften der Balkankommission Linguistische Abteilung XXIV/2, Verlag der Osterreichischen Akademie der Wissenschaften, Wien
- Kranjčević, Milan (2004.), Ričnik gäcke čakävščine, Kõnpoljski divån, Katedra čakavskog sabora pokrajine Gacke – Graftrade, Otočac – Rijeka
- Krpan, Stjepan (1983.), Hrvati u Keči, Zagreb
- Kustić, Nikola (2002.), Čakavski govor grada Paga s rječnikom, Zagreb
- Lipljin, Tomislav (2002.), Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora, Varaždin
- Lisac, Josip (1999.), Leksička norma i hrvatska narječja, Norme i normiranje hrvatskoga standardnoga jezika, Matica hrvatska, Zagreb, (isto – Josip Lisac, Hrvatski govori, filolozi, pisci, Zagreb, 1999.)
- Lončarić, Mijo (1990.), KAJ – jučer i danas, Čakovec
- Lučić, Berto (1997.), Kastavske ‘domaće’ besedi, Zbornik kastavštine, 5, Kastav
- Lukežić, Iva; Zubčić, Sanja (2007.), Grobnički govor XX. stoljeća, Rijeka
- Mahulja, Ivan (2006.), Rječnik omišaljskoga govora, Rijeka – Omišalj
- Malnar, Slavko (2002.), Pamejnek. Govor u čabarskom kraju, Čabar

- Maresić, Jela (1996.), Rječnik govora Podravske Sesvete, *Filologija*, 27, Zagreb,
- Maresić, Jela (1999.), Đurđevački rječnik, *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 11, Zagreb, 187. – 254.
- Maresić, Jela; Menac-Mihalić, Mira (2008.), *Frazeologija križevačko-podravske kajkavskih govora s rječnicima*, Zagreb
- Maretić, Tomo (1924.), *Hrvatski ili srpski jezični savjetnik*, Zagreb
- Maričić Kukljičanin, Tomislav (2000.), *Rječnik govora mjesta Kukljica na otoku Ugljanu*, Zadar
- Martinović, Žarko (2005.), *Rječnik govora otoka Iža*, Zadar
- Matković, Dinko (2004.), *Rječnik frazema i poslovice govora Vrboške na otoku Hvaru*, Jelsa
- Mažuranić, Vladimir (1975.), *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, pretisak, Zagreb
- Milevoj, Marijan (1992.), *Gonan po nase*, *Rječnik labinskog govora*, Labin
- Milevoj, Marijan (1994.), *Vadin po nase*, *Rječnik labinskog govora*, Labin
- Moguš, Milan (2002.), *Senjski rječnik*, Zagreb – Senj
- Moguš, Milan; Bratanić, Maja; Tadić, Marko (1999.), *Hrvatski čestotni rječnik*, Zagreb
- Mohorovičić-Maričin, Franjo (2001.), *Rječnik čakavskog govora Rukavca i bliže okolice*, Rijeka – Opatija – Matulji
- Neweklowsky, Gerhard (1978.), *Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete*, Wien
- Neweklowsky, Gerhard (1989.), *Der kroatische Dialekt von Stinatz Wörterbuch*, *Wiener slawistischer Almanach*, 25, Wien
- Nikolić, Margita (2000.), *Unije – kuželj vaf sarcu*, Mali Lošinj
- Oštarić, Ivo (2005.), *Rječnik kolanjskoga govora ili Ričnik mista Kolana na otoku Pagu*, Zadar
- Pavešić, Slavko i dr. (1971.), *Jezični savjetnik s gramatikom*, Zagreb
- Peić, Marko; Bačlija, Grgo (1990.), *Rečnik bačkih Bunjevaca*, Novi Sad – Subotica
- Piasevoli, Ankica (1993.), *Rječnik govora mjesta Sali*, Sali
- Pranjković, Ivo (prir.) (1999.), *Fran Kurelac, Bogoslav Šulek, Vinko Pacel, Adolfo Veber Tkalčević, Jezikoslovne rasprave i članci*, Zagreb
- Radulić, Ladislav (2002.), *Rječnik rivanjskoga govora*, Zadar
- Ribarić, Josip (1940.), *Razmjestaj južnoslovenskih dijalekata na poluotoku Istri*, *Srpski dijalektološki zbornik*, 9, Beograd
- Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, JAZU
- Ròki – Fortunato, Ândro (1997.), *Lîbar Vîškiga Jazika*, Toronto
- Rožić, Vatroslav (1913.), *Barbarizmi u hrvatskom jeziku*, pretisak, 1998., Zagreb
- Rusković Tićo, Anto Tješimir (2001.), *Rječnik rćanskog jezika, riječi i izraza u govoru na dalmatinskom području a posebno na Pelješcu*, Zagreb
- Ružić Sudčev, Šime (1999.), *Pićan i pićonski idiomi*, C.A.S.H. Histria-Croatia, Pula
- Sekulić, Ante (2005.), *Rječnik govora bačkih Hrvata*, Zagreb

- Skok, Petar (1971. – 1973.), Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, knj. 1 – 3, JAZU, Zagreb
- Sokolić-Kozarić, Josip M.; Sokolić-Kozarić, Gojko M. (2003.), Rječnik čakavskog govora Novog Vinodolskog, Rijeka – Novi Vinodolski
- Škaljić, Abdulah (1979.), Turcizmi u srpskohrvatskom jeziku, Sarajevo
- Šonje, Jure (2000.), Rječnik hrvatskoga jezika, Zagreb
- Težak, Stjepko (1995.), Hrvatski naš osebujni, Zagreb
- Tičić, Ante (2004.), Rječnik govora mjesta Poveljane na otoku Pagu, Zadar
- Tornow, Siegfried (1989.), Burgenlandkroatisches Dialektwörterbuch. Die vlahischen Ortschaften, Berlin
- Turčić, Branko (2002.), Sedmoškofjani. Prvi čakavski rječnik, Rijeka
- Turina, Zvonimir; Šepić-Tomin, Anton (1977.), Rječnik čakavskih izraza. Područje Bakarca i Škrljeva, Rijeka
- Večenaj, Ivan; Lončarić, Mijo (1997.), Rječnik govora Gole, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
- Velčić, Nikola (2003.), Besedar bejske tramuntane, Mali Lošinj – Beli – Rijeka
- Vlahov, Lovre (1996.), Dalmatinski pučki ričnik našega kraja, Zagreb
- Vodopić, Nina (2006.), Kunovske stare riči, Kuna
- Vrančić, Faust (1595.), Dictionarium quinque nobilissimarum Europae linguarum, Venetiis, pretisak 1992., Zagreb
- Vranić, Silvana; Vulić, Sanja (2008.), Grobnički govori u svjetlu novijih istraživanja, Čakavska rič, XXXVI, 1 –2, Split
- Vuković, Siniša (2001.), Ričnik sèlašškèga gòvora. Rječnik dijalekta Selaca na otoku Braču, Split
- Vulić, Sanja (1991.), Učimo hrvatski od gradišćanskih Hrvata, Jezik, god. 39, br. 1, Zagreb
- Vulić, Sanja (1992.), Učimo hrvatski od gradišćanskih Hrvata, Nova Matica, 1, Zagreb
- Vulić, Sanja (1993.), Gradišćanskohrvatski jezik u odnosu prema suvremenom hrvatskom književnom jeziku, Tjedan Gradišćanskih Hrvata, Zagreb, 26. 8. – 5. 9. 1993., Hrvatska matica iseljenika
- Vulić, Sanja (2000.), Govor otoka Drvenika, Zbornik otoka Drvenika, sv. 1, Drvenik
- Vulić, Sanja (2008.), O hrvatskim riječima, Matica, 11, Zagreb
- Vulić, Sanja (2009.), Vitezovi hrvatskoga jezika u Bačkoj, Subotica
- Vulić, Sanja; Maresić, Jela (1997.), Rječnik klimpuškoga govora, Güttenbach / Pinkovac
- Vulić, Sanja; Maresić, Jela (1998.), Rječnik govora Novoga Sela u Gradišću u Austriji, Güttenbach/Pinkovac

Sažetak

Sanja Vulić, Hrvatski studiji, Zagreb

Marko Alerić, Filozofski fakultet, Zagreb

UDK 81'373'374, izvorni znanstveni rad

primljen 14. siječnja 2008., prihvaćen za tisak 6. lipnja 2009.

About the Words of the Croatian Literary Language

Based on concrete lexical examples, the paper shows the distinctiveness of the Croatian literary language on the lexical level. Particular words are being analyzed that are used in all three Croatian dialects and their organic idioms. Special attention has been paid to words that have been classified as Kajkavianisms although they are actually both Kajkavian and Čakavian. It is also suggested which of these words are used in the Čakavian, archaic Štokavian and Kajkavian dialects. The analysis shows that there are quite a few of these words but that, to date, no comparison of this kind has been made.

PITANJA I ODGOVORI

DECIMALNI ZAREZ

ita nas čitateljica Branka Račić iz Zagreba: „Sve učestalije mediji pišu decimalne brojeve na dva načina, s decimalnim zarezom ili s decimalnom točkom. Posebno se to odnosi na sve televizije. Mene su učili u školi da se piše decimalni zarez. Međutim djeca mi tumače da njihovi nastavnici, osobito oni iz matematike i fizike inzistiraju na pisanju decimalne točke. Poznato mi je da postoje i udžbenici svih razina u kojima se rabi decimalna točka. Što je ispravno?”

Za odgovor smo zamolili prof. Igora Čatića koji se u svom radu često susreće s istim pitanjem. Evo njegova odgovora i službenoga stava iz 2004. najmjerodavnije ustanove, Hrvatskog zavoda za norme (HZN).

„Poznato nam je da uporaba decimalnog znaka u školama nije riješena u skladu s hrvatskom normom HRN ISO 31-0:1996, Veličine i jedinice – 0. dio: Opća načela (ISO 31-0:1992). Tom hrvatskom normom

utvrđen je decimalni zarez kao decimalni znak za uporabu u Republici Hrvatskoj. Ta je hrvatska norma, kako se vidi i iz njezine oznake i naslova, istovjetna međunarodnoj normi ISO 31-0:1992 koja također utvrđuje uporabu decimalnog zareza i koja je dogovor svih zainteresiranih strana na najvišoj, međunarodnoj razini o načinu pisanja decimalnoga znaka.

Stoga bismo svi u Hrvatskoj, svaki u svom području djelovanja trebali osigurati poštivanje hrvatskih norma. Posebno se to odnosi na institucije koje skrbe o obrazovanju novih naraštaja.

Usprkos svim aktivnostima HZN ta hrvatska norma u Republici Hrvatskoj još nije dobila onaj status koji bi trebala imati: dokument koji je rezultat dogovora na nacionalnoj razini i koji dragovoljno svi primjenjuju, sprječavajući tako moguće nesporazume zbog različitih tumačenja i različitih načina rješavanja problema. Na žalost u Hrvatskoj još nismo razvili kulturu primjene norma koja je tako svojstvena pravnim državama